

APA

L'ofici de cantaor

Josep Vicent Frechina

Trenta anys després del seu debut en el disc *Cançons del pla* i de la muntanya d'Alimara (*Puput-Zafiro*, 1980) i d'haver-se guanyat a pols una sòlida reputació al capdavant de la darrera generació de cantaors d'estil valencians, Josep Aparicio Apa s'estrena en solitari amb un obra que el retrata amb totes les virtuts que ha exhibit al llarg de la seua trajectòria: intèrpret virtuós i salvatge, en continua exploració dels seus límits físics i expressius, amb un peu en la tradició i l'altre en la innovació, que no descuida ni un moment l'aire de ravatxol que sempre l'ha caracteritzat i que el pas del temps no ha temperat; al contrari, ha passat de la intuïció a la militància i ara es presenta orgullosament heterodox en un disc, *Cants i cants* (2011) on el material tradicional i la reelaboració a què s'hi sotmet s'amalgamen en un tot homogeni i transparent. Un disc on les provatures que assajà al front de *La Beniterrània*, la banda que formà amb la seua companya Teresa Segarra i amb la qual enregistrà el disc *Sentiments* (Cambra Records, 2004), apareixen perfectament integrades en un discurs sonor més madur i articulat, que segueix ostentant una descarada predilecció meridional però on l'element «andalús» —l'entrecomillat adverteix de la poca precisió de l'epítet— s'ha dissolt en el concepte global.

Aquest nou disc anima la breu conversa que mantenim en una terrassa sota els plàtans de l'estació de Godella, el seu poble de l'Horta Nord, i ens serveix d'excusa per fer un breu repàs de la seua dispersa i ben pròdiga discografia.

Hi ha diferències importants entre *Cants i cants* i *Sentiments*...

Sí, és clar. Hi hem buscat altres coses. Segueix sent un disc amb molts aires del Mediterrani i jo

Apa al Cant al Ras de Massalfassar (2009).

crec que el seu mèrit més gran és que és un treball divertit, amb molts detalls, amb moltes cosetes. Sobretot, té més veu que l'anterior, per dir-ho d'alguna manera. La veu està en primer pla. I també és molt espontani. L'hem gravat en molt poc de temps: només quatre dies. Però si haguera de destacar alguna cosa en particular seria això que et comentava: que és un disc de molt de cant. El cant està molt més treballat, eixint-se'n un poc de la línia meua...

La veritat és que cantes amb registres que et desconexíem.

En això es nota la influència de la meua col·laboració amb els Jérez-Texas. He treballat molt amb Ricardo Esteve, que també s'ha fet càrrec en aquest cas de la producció del disc, i ha sigut ell el que m'ha animat a provar coses diferents en la veu.

T'acompanyen tots els Jérez-Texas en l'enregistrament?

Sí. Junt al Ricardo hi ha el Jesús Gimeno i el Mathieu Saglio. I també participen Diego López, César Giner i Eduard Navarro.

Crida l'atenció l'abundant presència de referències a Al Tall i Vicent Torrent al llarg del disc.

Des de fa molt de temps que se-guesc i admire la música de Vicent Torrent i sempre havia volgut retre-li un xicotet homenatge. El que passa és que no he volgut repetir-ho en la forma en què ho féu Al Tall, sinó dur-ho al meu terreny.

També sorprén que en una de les cançons «No paren de mirar-nos», t'acostes a territoris pròxims al pop...

És una música que va escriure Ricardo Esteve i em va enviar perquè li fera la lletra. I el que passa: el dia

que començava a treballar-la estava núvol i això em donà la idea per a l'argument de la cançó. Sí, és una música que se n'ix bastant de la resta del disc. És un tema atrevit, quasi pop, com dius.

Un dels moments culminants de *Cants i cants*, tant a nivell artístic com sentimental, és «Malaguenya». Allí cantes això de «Malaguenya, tu em donares / el donyet per a cantar»...

La malaguenya és un homenatge a ma mare. Ma mare era parenta llunyana de la Niña de Antequera i cantava molt bé. Jo vaig aprendre a cantar escoltant a ma mare i em sent absolutament deutor de la seua forma de cantar. Jo no cantaria com cante si no fora fill d'una malaguenya.

I com entres en el món de la música tradicional valenciana?

Ací va ser mon pare l'inductor. Mon pare era músic. Treballava amb ma mare al *Circo Americano*. Pel poble venien molt en festes Manolo Marzal, el Xiquet de Mislata, el seu germà Pepico, Marieta, Marieta la del Turia... A mi m'agradava molt anar a veure'ls i mon pare no parava: «tu tens molt bona veu, per què no fas albaes i

cant d'estil com ells?» I al final em vaig llançar. Així que ja em veus anant darrere d'ells i preguntant-los quan em deixarien cantar...

Després entres en Alimara...

Sí, el 1977 i ací conec a Fermín Pardo i comence ja a posar-me més seriosament en el tema de la música tradicional valenciana... I és gràcies a Alimara que, uns anys després, grave aquella casset de cant d'estil amb Josepa Blasco, que va ser la meua primera parella de cant.

Prens classes amb algú cantaor?

No. Mire d'aconseguir tots els enregistraments que puc del Cego de Marjalenes, Conxeta la del Mercat, el Xiquet del Carme, el Xiquet de Bétera... I m'ensenyen a cantar escoltant-los a ells.

I ja des de ben jove, t'atreveixes a introduir algunes coses ben teues en el cant...

És que el cant d'estil no pot ser una cosa tancada, quadrada, on tot ha de ser igual. Té unes regles que has de complir, però dins d'aquestes regles tens marge per a tindre el teu estil... Ara: tots no pensen així. Recorde una anècdota durant una guitarra amb un conegut cantaor

que, mentre jo cantava una riberenca, vaig escoltar darrere meu com deia: «Però, què canta este? Sevillanes?».

Això no ha canviat encara...

No. Continua havent dos fronts: el front que vol guardar les referències de com es feia abans el cant d'estil, on no te'n pots eixir gens de la forma antiga... I el front dels que defensen una visió més oberta, menys monòtona. A mi si em diuen «canta com la Serrana», jo puc fer-ho perfectament. Però jo és que no vull cantar com la Serrana; jo vull cantar com Apa! El terreny està un poc fotut perquè jo els veig molt tancats. Crec que cada cantaor ha de treure el seu estil: l'estil en el qual es trobe còmode i per al qual tinga condicions. Això ho treballo molt en la nostra escola de cant. El cantaor ha de conèixer molt bé els cants antics, però després ha de trobar la seua forma personal de cantar.

I no penses que hi ha com una mena d'inflació de cantaors?

Totalment. Això és una de les conseqüències negatives de que hi haja moltes escoles de cant d'estil. Hi ha molts cantaors que es lloquen sense acabar de madurar i

MONTSERRAT SOLÀ

Apa acompanyat del seu versaor Josemi.

donen una imatge que no es bona. Jo n'he escoltant algun amb seriosos problemes d'afinació, sobretot en les albaes...

Però, com es llicencia un alumne d'una escola de cant?

És un llarg procés. Nosaltres fem una selecció prèvia basada en les condicions vocals del cantaor. Després, s'ensenyen els estils més senzills, els plans, i a poc a poc es va pujant el nivell. Però un no es pot fer cantaor de la nit al matí i, per desgràcia, hi ha alguns que es pensen que això és possible...

DISCOGRAFIA

Cants i cants serà el seu primer disc en solitari, però la seua veu generosa, situada sempre en tessitures impossibles i llançada a gola oberta i pulmó batent, apareix en una llarga llista d'enregistraments de tots els estils: del purisme tradicional al flamenc-pop i del folk al jazz. A continuació, intentarem fer-ne un breu recorregut cronològic.

«Bolero de Requena»,
«U i dos d'estil»

ALIMARA, *Cançons del pla i de la muntanya, Zafiro-Puput!*, 1980, LP

Apa s'integra amb només 17 anys en Alimara, que aleshores està revolucionant les aigües estantisses del món folklòric valencià, i comparteix protagonisme vocal amb Esperança Latorre i Fermín Pardo en el que seria el segon disc de la formació; un disc que conté el primer número de cant d'estil enregistrat pel cantaor.

«Albaes de presentació»

DD.AA., *Trobada de Música del Mediterrani (1981-1984)*, Difusió Mediterrània, 1985, LP

Les enyorades Trobades de Música del Mediterrani que se celebraven a València durant la dècada de 1980 acolliren habitualment nits d'albaes i de cant d'estil. Aquestes «Albaes de presentació», que Apa canta acompanyat de Josepa Blas-

co, donaven la benvinguda a públic i participants en la seua primera edició l'any 1981.

JOSEPA BLASCO I JOSEP APARICIO «APA», *Cants d'estil*, Valdisc, 1986, k7

Des de l'any 1980, Apa havia format parella de cant amb la carismàtica cantaora de Real de Montroy Josepa Blasco. Uns anys després, enregistraran la que serà una de les primeres gravacions de llarga durada que es dedica íntegrament al cant valencià. Apa hi interpreta un número de cada estil –u, u i dos, u i dotze– i unes quantes albaes i inicia la seua imparabile ascensió en la jerarquia moderna de cantaors. La casset es reedità en format CD l'any 2004 (Josepa i Apa, *Cant d'estil*, PM produccions).

«Valencians en romeria (L'ú i el dos)», «No hi ha »dicha« més completa (L'ú i el dotze)» [sic]

DD.AA. *Història de la Música de la Comunidad Valenciana, vol. VI. Especial Mare de Déu dels Desamparats*, Levante-EGT, 1993, k7

Un dels moments en què el calendari anual atorga un protagonisme especial al cant valencià és la festa de la Mare de Déu dels Desamparats que se celebra a la ciutat de València el segon cap de setmana de maig. Aquest fet es veu reflectit en la casset editada pel diari *Levante* on Apa comparteix minuts amb Josep Bahilo i Pepita de Russafa.

«L'ú i dotze», «Albaes»

DD.AA., *Antologia del Cant Valencià d'Estil (1915-1996)*,

Fonoteca de Materials, vol. XXV i XXVI, Generalitat Valenciana, 1997, 2CD

L'obra capital del cant valencià d'estil, un recull, entre d'altres, d'enregistraments fets en discos de pissarra durant el primer terç del segle XX, reserva un petit espai per Apa al final del seu segon volum, on es recupera una peça de la casset *Cants d'estil* i unes albaes enregistrades en directe l'any 1989.

«Les sirenes»

AL TALL, *La nit*, Picap, 1999, CD

La irrupció de la veu visceral i majestuosa d'Apa enmig de la tensió aclaparant que domina aquest tema –inspirat pels bombardejos que assolen aleshores Kabul, Belgrad i Bagdad– és, sens dubte, un dels episodis més aconseguits d'un disc que serví a la veterana formació per continuar eixamplant la seua rumbosa paleta expressiva.

GRUP DE DANSES EL POBLET, *Godella el meu poble... després de 20 anys*, Alameda, 1999, CD

El Poblet es va fundar a Godella el 1979 i Apa ha estat durant molts anys la seua veu solista. En aquest disc, enregistrat per celebrar el vintè aniversari del grup, interpreta, escorbat per les seues alumnes Tamara Benlloch i Tatiana Prades, una bon mostrari de repertori tradicional que inclou diverses peces de cant d'estil, tres magnífics cants de batre, una suite de seguidilles, jota i fandango de l'Alcalatén i una bonica malagenya de Mutxamel.

«Albaes»

AL TALL, *25 anys en directe*, Picap, 2001, CD

Al Tall celebrà els seus vint-i-cinc anys de carrera amb un ambiciós enregistrament en directe, en el qual, acompanyat de la Banda Simfònica Unió Musical de Torrent, reinterpretava alguns dels moments més emblemàtics del seu repertori. Entre ells, una represa íntegra de la cantata d'Almansa. Apa hi intervé, al costat de Teresa Segarra, per cantar les cèlebres albaes que la tancaven.

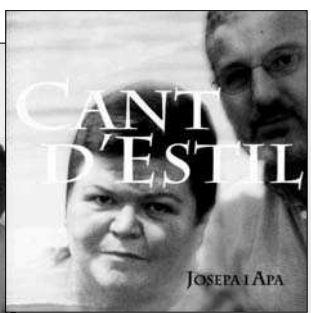
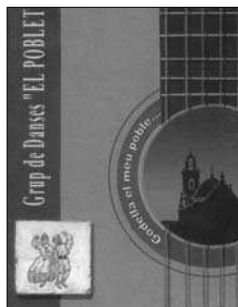
LA BENITERRÀNIA, «Peteneres»

DD.AA., *Tradicionàrius 2002*, Discmedi, 2002, 2CD

Primera encarnació de La Beniterrània, formació fundada per Apa i Teresa Segarra amb Vicent Carrasco, Pepe Juste, Tóbal Rentero, Quique Andrés i Vicent Faenes. Un *all stars* de la música d'arrel valenciana que ens regalen, en forma de cicló tropical, unes sensacionals peteneres.

Actuació d'Apa,
Teresa i Josemi.

Alguns dels discs d'Apa.

«Albaes»
SONADORS DE LA GUAITA,
Guaita i balla, Cambra Récords,
2003, CD

Apa i Teresa Segarra interpreten un al·legat contra la violència de gènere, versat per Josemi Sánchez sobre la melodia de les *albàs* de Zarra (Vall d'Aiora-Cofrents), en l'únic disc dels Sonadors. Una cançó que recuperaran després en el disc de La Beniterrània.

«Jota de la pesca», «L'u i dos»,
«L'u de Quart»

Grup de Danses de Quart de Poblet, *Quart Creixent*,
Autoedició, 2003, CD

Magnífica producció realitzada davall la tutela i direcció de Maribel Crespo –autora de bona part de les cançons incloses– on destaca especialment l'apartat vocal a càrrec de Teresa Díaz Jorge, Teresa

Segarra, Isabel de Quart i el mateix Apa que hi deixa la seua signatura amb tres notables intervencions.

LA BENITERRÀNIA, *Sentiments*,
Cambra Records, 2004, CD

Després d'anys i panys de compartir carrers, places i escenaris i d'esdevenir una de les parelles de cant més populars del país, Apa i Teresa Segarra treuen a la llum el primer disc que reflecteix aquesta estreta col·laboració. Davall la direcció de Ricardo Esteve, i amb una remodeladíssima formació que inclou Eduard Navarro, Mathieu Saglio, Oswaldo Jorge i Diego López, La Beniterrània indaga en el substrat meridional de les músiques valencianes tradicionals en una proposta que defuig la mera exhibició vocal per assumir uns riscos considerables i brindar-nos alguns moments per

al record.

«Sarao Mediterráneo»,
«Quan somnies»
JÉREZ-TEXAS, *Patchwork*,
Resistencia, 2007, CD

La proposta mestissa de Jerez-Texas s'enriqueix amb l'element visceral que aporta la veu d'Apa, comodíssima en els terrenys fronterers amb el flamenc que freqüenta el grup dirigit per Ricardo Esteve.

DD.AA. *Encants. Vol. 1*
Poesia Oral Improvisada,
Bureo Músiques, 2008, 2CD

Important enregistrament, testimoniatge del cycle *Encants-Músiques amb veu pròpia* que Josemi Sánchez dirigeix al Museu de Belles Arts de Castelló. Recull una mostra de cançó improvisada de les illes Balears, el País Basc, Cantàbria i Múrcia al costat de nou talls de cant d'estil versats pel mateix Josemi Sánchez i Paco Nicasio i cantats per uns Apa i Teresa Segarra en plena forma.

«Passa el temps»

SAXAES, *Saxaes & amics*,
Sedajazz Records, 2009, CD

El grup de saxos i percussió Saxaes no dissimula la seua afinitat pels reptes i igual es bat amb un estàndard de James Brown que amb un tema tradicional d'Estònia, Finlàndia o Bretanya. Apa hi col·labora reinterpretant un tema d'Al Tall originalment inclòs al seu disc *La*

